



עם בני אדם, וכן שינו, כיון דרק כשמדבר נגלה המום, ועל כרחך בעבד שיוצא בשן, גלי קרא דסגי במה שהוא גלוי לפעמים, ועל כן אף בחרשו יוצא, אבל הכא לגבי מום דבהמה לא חשיב מום שבגלוי. ובחידושי הגרי"ז ביאר, דעבד שחרשו ובנפל שינו בטל ממלאכתו, אבל הכא בעינן מום דהוי חסרון, ולכך בחרשו ובנפל שינו דליכא חסרון לא חשיב מום.

דף לו ע"ב

טו) **תוס' ד"ה השתא מיפרק וכו'**, ויש לומר דסבר השתא דאי לא כתיב "פסח ועור" קמריבין מכל "מום רע" מום עובר, והוה אמינא דאתא לאפוקי מקל וחומר וכו'. הקשה **המהרש"א**, דאי אף לתירוץ קמא בעינן קרא ד"פסח ועור", היינו כתירוץ בתרא. **והחק נתן תירץ**, דלתירוץ בתרא לא בעינן קל וחומר אלא הכל ילפינן מקרא, אבל לתירוץ קמא עיקר הלימוד מקל וחומר, וקרא מסייעו.

טז) **רש"י ד"ה אם כן**, דבעל מום עובר נמי נפדין פסח ועור מאי אהני ליה דמשמע מומין קבועין ולא עוברין. כתב **המהרי"ט אלגאזי** (נב [ב]), דמשמע מדברי רש"י, דאף להאי תירוצא ילפינן מ"מום רע" למעט שאין שוחטין על מום שבסתר, ומקרא ד"פסח או עור" ממעטינן דוקא מום עובר, וכן כתב **הרבינו גרשום**. אבל בשיטה מקובצת (השלם) כתב בשם **תוספות חיצוניות**,

ד"פסח ועור" הוה תרי מייעוטי, חד אתי למומין שבסתר והשני למום עובר.

יז) **גמ', תנו רבנן הסדק כל שהוא**. ומבואר לקמיה דפגימה שיעורה בכדי שתחגור בה ציפורן. והקשה **המהר"י קורקוס** (פ"ז מביאת מקדש ה"ג), אמאי כל פגימה אינה פוסלת מדין סדק. וכן הקשה, אמאי בנקב בעינן מלא כרשינה, ובסדק סגי בכל שהוא. ותירץ, דמום חשיב דוקא כשהוא מגונה וניכר לרואה, ועל כן סדק שיורד לעומק וניכר פוסל בכל שהוא, אבל פגימה שהיא חסרון מועט שאינו ניכר, בעינן כחגירת צפורן. וכן בנקב שאין בו חסרון לא הוי גנאי, עד שיהא שיעור כרשינה.

יח) **גמ', שם**. כתב **החזון איש** (סימן כה אות ג'), דשיעורים אלו אינם בכלל הלכה למשה מסיני, אלא ילפינן להו לעיל מקרא ד"מום רע", ופליגי בסברא מה חשיב מום רע.

יט) **רש"י ד"ה בידי שמים**, שנולד עמו. הקשה **המהרי"ט אלגאזי** (נב [ד]), אמאי נקט רש"י כן, הא איכא למימר דבין מום בידי שמים בין בידי אדם איירי לאחר שנולד, אלא דבידי אדם היינו שנוצר על ידי אדם ובידי שמים שנוצר על ידי שמים כגון על ידי חולי. ובראשית ביכורים תירץ, דכיון דהכא מיירי במום שאינו עובר, פשיטא דאין לחלק בין מום בידי שמים למום בידי אדם, אלא צריך לומר דבידי שמים היינו מום שנולד עמו ונתחדש דפסול, ולא אמרינן דאינו מום כיון שנברא כך. ובשי למורא תירץ, דבאמת כוונת רש"י דבידי שמים היינו בין מום שנגרם בידי שמים בין שנולד עמו, אלא דרש"י נקט שנולד עמו מפני שהוא יותר מחודש.

כ) **גמ', וחכמים אומרים אין עבד עברי כהן נרצע וכו'**. כתב **הט"ז** (אורח חיים סימן קכח סקל"ט), דמהא דאיכא עבד עברי כהן מוכח דשרי להשתמש בכהן אם הוא מוחל על כבודו, או שנהנה מכך. ובשי למורא כתב, דכן מבואר לעיל (כו). דרב חמא נתן תרומה לשמשו, וכתב **רש"י** (שם) ד"ה שמעיה, דהיה כהן.

הי"ב) **והשולחן ערוך** (יורה דעה סימן קיט סק"ג).

ח) **מתני', מכרוהו לעובד כוכבים וכו'**. כתב **הרע"ב** (פ"ה מ"ו), דברי שא לענין בכור לא קתני מכרוהו לעובד כוכבים, משום דבכור תם אסור בהנאה. **והתוס' יו"ט** (שם) ביאר, דאף **דלקמן** (מב:): מבואר דלבית הלל שרי למוכרו במומו לזכרים, ישראל קדושים הן ומחבבין דבר שהיה עליו קדושה שלא להאכילו לזכרים, ואם כן אין שכיח שימכרוהו לזכרים.

ט) **מתני', שם**. כתב **התוס' יו"ט** (פ"ה מ"ו), דאם מכרו הקונים את הטריפה לזכרים ביוקר במחיר שמוכרים בהמה כשרה, אין המוכר מנכה להם כלום. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"טז ממכירה הי"ג). אבל **הפרי חדש** (יורה דעה סימן קיט סק"ג) כתב, שאינם חייבים למוכר אלא דמי טריפה בזול, כיון שהוא מכר להם בהמה בשווי זה, ואף שהם מכרוהו ביוקר הוי כזכו מן ההפקר. וכן מבואר ברבנו גרשום.

י) **גמ', בכור ולימא ליה מאי אפסדתין וכו'**. הקשה **המהרי"ט אלגאזי** (נא [ה]), אמאי לא מוקמינן דהמוכר הוי כהן, ומכר בכור תם לאחר הקרבה, דאסור באכילה לזרים, ושרי לכהנים.

פרק על אלו מומין

יא) **רש"י ד"ה אבל לא וכו'**, דהדר בריא. כתב **המהר"י קורקוס** (פ"ז מביאת מקדש ה"ב), דמשמע מדבריו, דאף דפגם בעור לא חשיב מום קבוע, מכל מקום הוי מום עובר, וכהן שנפגם עור אזנו פסול לעבודה. וכן בכור שנפגם עור אזנו פסול להקרבה, ומה שכתב רש"י "ולא הוי מומא", כונתו, שאינו מום המתיר לשחוט את הבכור מחוץ לעורה. אבל **הרמב"ם** (פ"ז מביאת מקדש ה"ב) כתב, דעור המוקף לסחוס האוזן אין בו מום, ומשמע דלא חשיב מום כלל.

יב) **בסוה"ד**, והאי עור היינו אליה רכה של אוזן. אבל **הרמב"ם** (פ"ז מביאת מקדש ה"ב) כתב, "חמשה באוזן ואלו הם מי שנפגם סחוס אזנו כדי שתחגור הצפורן בפגם, אבל העור המוקף לסחוס האוזן אין בו מום, בין ניקב בין נפגם בין נסדק". ודקדק **המהר"י קורקוס** (שם), דהרמב"ם פליג ארש"י, וסבר דאף כל העור המקיף את הסחוס אין בו מום, ואפילו שם מום עובר אין עליו. אמנם **החזון איש** (סימן כה אות ב') כתב, דאף רש"י מודה לרמב"ם, והא דנקט אליה היינו משום, שהיא החלק הגדול של העור.

יג) **מתני', יבשה כל שתנקב ואינה מוציאה טיפת דם**. כתב **החזון איש** (סימן כה אות ג'), דשיעור היבשות היינו כשיעור נקב כרשינה, כיון דעיקר פסול יבש הוא משום דחשיב כמאן דליתא. אמנם בשו"ת **אבני נזר** (אורח חיים סימן א') כתב, דמלשון **הרמב"ם** (פ"ז מביאת מקדש ה"ג) משמע, דבעינן דתיבש כל האוזן או רובה. והקשה, מאי שנא דלגבי טריפה אמרינן **בחולין** (מו:): **יבש כחסר**. ותירץ, דיבש כחסר היינו משום דעומד ליפול כמבואר **בחולין** (שם), אבל הכא אף דעומד ליפול לא חשיב מום שבגלוי, כיון שאינו ניכר לכל אלא לחכמים. ועיין בראשית ביכורים (בעמוד ב').

יד) **תוס' ד"ה מה הפרט**, בסוה"ד, ויש לומר דגבי עבד גלי רחמנא דבדבר קל חשיב מום לצאת בו לחירות שמשתחרר בשינו. ביאר הראשית ביכורים, דאף חרשו לא חשיב מום שבגלוי כיון שאינו ניכר אלא לפעמים כשמדבר



חרס בין בכלי מתכות או שטף, נטמא גבו בלבד. והקשה הראב"ד (שם), דלא מסתבר שמשקין דרבנן יטמאו יותר ממת ושרץ דאורייתא שאין מטמאין מגבו. וכתב, דהרמב"ם דקדק דינו משום שגרס לעיל "נטמא גבו לא נטמא תוכו" דמשמע דגבו מיהא נטמא, אבל נקט דאינה ראייה כיון דשיטפא דלישנא הוא אגב כלי שטף. וברש"י ד"ה ולא שויה מבואר כדברי הראב"ד, ובחזון איש (בליקוטים) הקשה, ממתניתין דפרה (פ"י מ"ג) דקתני קלל של חטאת שנגע באכלין ומשקין טהור, וקלל היינו כלי חרס ולדעת הרמב"ם דכלי חרס מיטמא מגבו בטומאת משקין לתרומה וחולין, לגבי חטאת צריך ליטמא כולו כמבואר שם (פ"ב מ"ח).

(ה) גמ', שם. הקשה הרש"ש, דלא דמו אהדדי, כיון דכלי חרס שנטמא מגבו אף גבו לא נטמא, וכלי שטף כשנטמא גבו, גבו טמא. אמנם השיטה מקובצת (אות ז') הגיה, "מה כלי חרס נטמא גבו לא נטמא תוכו וכו'", דמשמע דגבו אכתי נטמא.

(ו) תוס' ד"ה הרי הוא, בתוה"ד, וקשה מכאן לגירסת רבינו שמואל דשבת (טז). דמשמע דכלי חרס אין מטמאין מגבן כלל וכו'. ובחידושי הרשב"א בחולין (כד): הוסיף להקשות, מדברי הגמ' בבבא בתרא (יט: ב.), לענין חבית מלאה גרוגרות שמונחת בחלון המבדיל בין אהל המת לבית, דהחבית עצמה אינה חוצצת אלא הגרוגרות שבתוכה. ומקשינן בגמ', אי פי החבית כלפי הבית אמאי אינה חוצצת, הא כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, ומשינין, דמיירי כשפי החבית כלפי המת וכיון שהחבית מקבלת טומאה אינה חוצצת בפני הטומאה. ולדברי רבינו שמואל דאף בגוונא שהכלי חרס נטמא מתוכו אין גבו טמא, אף דפי החבית כלפי המת אכתי איכא חציצה.

(ז) בסוה"ד, ואף על גב דבריש סוגיא דהעור והרוטב משמע דסבר הש"ס דיד כל תנור להכניס ולהוציא וכו'. ובחידושי הרמב"ן בחולין (ק"ח). כתב ליישב בתרי אנפי, או דמיירי לדיד עצמו יש תוך, או דמיירי דהיד עשוי מכלי אבן ונכנס לתוך הכלי. ועיין שם בחידושי הרשב"א מה שהקשה עליו. ובחידושי הגרי"ז כתב דיש להסתפק, האם יש לכלי חרס טומאת מגע מתוכו, או דעיקר דין הטומאה שלו הוא תוכו ולא משום דחשיב מגע, וכתב דדוקא אי הוי מגע, יש לומר האי גזירת הכתוב דיד חשיב כמגע מתוכו, אבל אם לא חשיב מגע, אלא הוי דין דעיקר טומאתו בתוכו, לא חשיב תוך משום יד.

(ח) רש"י ד"ה ואין לו וכו', בסוה"ד, ועוד דאמרן לעיל אי בטומאה דאורייתא וכו'. הקשה המשנה למלך (פ"א מכלים ה"ג), דכונת הגמ' לעיל אינה לענין כלי שטף שאין להם תוך, אלא לענין כלי שטף שיש להם תוך דאף מגבם טמאים.

(ט) רש"י ד"ה אין מדרס בכלי חרס, שישבר אם אדם יושב עליו. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס, דבשבת (פד). ילפינן מקרא למעט טומאת מדרס בכלי חרס, והכא מבואר ברש"י דאין בו מדרס משום סברא שאינו ראוי לשיבה. ותירץ הראשית ביכורים, דתוס' בשבת ד"ה לאפקוי הקשו, על דברי הגמ' שם דבכלי חרס אין מדרס, דמצינו בחולין (קכט). דכופת שאור שיחדה לשיבה טמאה מדרס, ותירצו, דכיון דיש במינו טהרה במקוה איכא טומאת מדרס, והיינו משום דיש לו השתוות לאדם שייך בו טומאת מדרס, ואם כן יש לומר דאף כלי חרס יש לו מעט השתוות לאדם במה שמבואר בתוס' בזבחים (צו). ד"ה אלא, דיש להם טהרה על ידי חזרה לכבשונות, ולכך איכא סברא לרבות

(כא) תוס' ד"ה כאן לשחוט, בתוה"ד, אי נמי האי דמפסיל כהן משום דאינו שוה בורעו של אהרן. הקשה החק נתן, אמאי בבהמה הוי מום ונפסלת ליקרב למזבח, הא הפסול הוא משום "אינו שוה בורעו של אהרן" ולא שייך לבהמה. ותירץ, דפסול משום דבעינן להקריב מן המובחר. ובחזון איש (סימן כה אות א') כתב, דלדברי התוס' יש לפרש דלענין בהמה נקב פחות מכעדשה אינו פוסל כלל, וכונת הגמרא, ד"כאן לשחוט" היינו לגבי בכור ו"כאן לפסול" לענין כהן. ודלא כפירוש רש"י ד"ה כאן לשחוט.

(כב) בא"ד, אי נמי מום עובר הוא וכו'. הקשה החק נתן, אם כן מאי קאמר רבי יודן ברבי אליבא דחכמים, דאי היו רוצעים במילת היאך עבד עברי כהן נעשה בעל מום, הא להאי שינויא דתוס' נעשה בעל מום אפילו במום עובר. ותירץ, דבמילת לא חשיב אפילו מום עובר, והוסיף דלפי זה יש להגיה בדברי הגמ' לעיל "אי הכי מום עובר נמי" ולא "אלמה תנן ולא מן העור" כיון דלא הוי אף מום עובר. אמנם המהרי"ט אלגאזי (נב [ו]) דקדק מדברי רש"י לעיל (עמוד א') בד"ה אבל, דהוי מום עובר. וכן כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ב). וכתב, דצריך לומר, דרש"י פליג על תוס', וסובר דבמום עובר ליכא חסרון ד"ושב אל משפחתו".

(כג) רש"י ד"ה כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית, כלומר לזה ולזה דומה. הקשה התפארת ישראל בכלים (פ"ז מ"ב בועז אות ז'), הרי פונדיון הוא חלק ארבעים ושמונה של סלע, ואם כן היאך יתכן דגודלם שווה. ותירץ, דמשום דהפונדיון היה עשוי מנחושת גודלו היה כגודל סלע שהיה עשוי מכסף, אף שהיה שוה פחות.

דף לח ע"א

(א) גמ', כמלא נקב של עול. כתב הרע"ב בכלים (פ"ז מ"ב), דהתנא מייתי הרבה סימנים, כיון שהיו מקומות שהכירו רק אחד מהשיעורים הללו.

(ב) גמ', שמה מקדח וחיסומו שנינו. הקשה השפת אמת לעיל (לו:), היאך אמרינן דכמלא מקדח פירושו כמלא מקדח וחיסומו, הא במתניתין ד"מאור הנעשה בידי אדם" מבואר דכמלא מקדח היינו כסלע נירונית, ולא כשיעור מקדח וחיסומו. ותירץ, דצריך לומר דכונת מתניתין כסלע נירונית לבאר שיעור המקדח עצמו דהוא כסלע, וממילא כמלא מקדח דשיעורו באופן שהמקדח נכנס ויוצא הוי יותר מסלע, והיינו מקדח וחיסומו. ובחזון איש (סימן כה אות ד') תירץ, דאין כאן כלל, דכל מלא מקדח הוא מקדח וחיסומו עמו, אלא דבמקום דלא שנינו מפורש שיעור דמלא מקדח, קבעה הגמ' דאפשר לומר דהכונה למקדח וחיסומו, אבל במקום שמפורש השיעור של מלא מקדח היינו שיעורו.

(ג) רש"י ד"ה וצריך אתה וכו', כלומר יכול אתה לסמוך על דבר זה. הקשה השיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות, אמאי נקטה הגמ' לשון צריך אתה להתלות, הוה לה למימר יכול אתה לסמוך. ועוד, אמאי נקטה הגמ' דוקא עדותו של חזקיה, הא נשנו כמה עדויות ולא מצינו חולק עליהם. ולכך פירש כדברי התוס' ד"ה צריך אתה.

(ד) גמ', מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ז מאבות הטומאה ה"ג), דרבנן גזרו טומאת משקין מתוכן, והיינו כשנפלו לאויר כלי חרס נטמא כל הכלי, אבל אם נגע בגבו, בין בכלי



הדרגת היוזמי

מסכת בכורות דף לח – דף לט

כו כסלו – כז כסלו התשע"ב

אלא משום שסופו למות]. ובמהרי"ט אלגאזי (נג) מחדש, דאף דכשעובר על ידי רפואה חשיב מום קבוע, היינו דוקא כשפדאו ושחטו בעוד מומו בו, אבל אם עבר המום על ידי רפואה קודם שיפדה, חזר לקדושתו הראשונה והוי כבכור תם. אבל החזון איש (סימן כה אות יט) נקט, דאין חזר לקדושתו וחשיב כנתרפא לאחר פדיון, דכיון שנפל בו מום הוי כפדוי.

טז) גמ', חלזון זה מום קבוע הוא לשחוט עליו וזהו נחש שאמרו חכמים. כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ה), דהיינו שיצא בשר יתר בעינו עד שיחפה מעט מן השאור של העין. והקשה הראב"ד, דאין נראה דבשר יתר הוי חלזון נחש, כיון דלקמן (מ:) במתניתין מבואר כבר פסול יבלת. ולכך פירש, דחלזון הוא שורת אדמומית העוברת בשחור של העין. אמנם הכסף משנה (שם) יישב שיטת הרמב"ם, דיבלת היינו שורת בשר בולטת הרבה, וחלזון נחש בולט מעט.

יז) גמ', שם. כתב התפארת ישראל (משנה ב' ביכין אות יב), דחלזון נחש היינו שיש על העין בליטת בשר לבן כמין נחש, והיא מנומרת כחלזון, וברע"ב (שם) כתב, דהוא מנומר כנחש.

יח) גמ', כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובה וכו'. הקשה בהערות הגרי"ש אלישיב, דהכא יש לשמוע לו, כיון שהורה הוראה לחומרא דדוקא בחלזון נחש הוי מום קבוע, ולא חלזון או נחש. ותירץ, על פי דברי התפארת ישראל [הובא באות הקודמת], דחלזון נחש היינו דצורת הבליטה על העין היא כנחש ומנומרת כחלזון, ואם כן אפשר לומר דסלקא דעתין דבעינן שיהא צורת נחש ומנומר כנחש, אבל אם מנומר כחלזון לא הוי מום, ואם כן הוראתו הוי קולא דאף שמנומר כחלזון הוי מום קבוע.

יט) גמ', שם. כתב הרמ"א (חוי"מ סימן רמ"ב סל"ו), דהיינו דוקא אם אומר דכך קבל מרבותיו, אבל אם אומר דבר מסברא, ומראה פנים לדבריו שומעין לו.

כ) רש"י ד"ה וישנו ג' חדשים, דג' חדשים בדקינן ליה בהכי. הקשה השיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות, מנא ליה לרש"י שמאכילין אותו בכל יום. ולכך פירש, דעל זמן הצמיחה קאי, וכדמסקינן להלן אדר וחצי ניסן לח אלול וחצי תשרי יבש.

כא) גמ', איבעיא להו לח בזמן לח ויבש בזמן יבש וכו'. הקשה הרש"ש, להצד דלח ויבש בזמן הלח, היאך יפרנס הא דתני בברייתא וישנו ג' חדשים, הא אינו אלא חודש וחצי אדר וחצי ניסן. ובחק נתן כתב, דהא דקתני ישנו ג' חדשים קאי על זמן הצמיחה של הלח והיבש. דהיינו דלא כרש"י, ועיין באות הקודמת דכן פירש השיטה מקובצת.

כב) גמ', שם. העיר הרש"ש, דלכאורה הוי לן למיבעי אף בלח ויבש בזמן היבש. ובמהרי"י קורקוס (פ"ב מאיסורי מזבח הט"ו) תירץ, שדבר זה אינו שייך במציאות כיון שתבואה שגדלה באדר ובניסן, אם תשהה עד חודש אלול תתייבש, ותאבד ממנה סגולת הלח.

דף לט ע"א

א) גמ', קודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי. כן גירסת רש"י בד"ה הכי גרסינן, אבל הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח הי"ד) גרס איפכא, דלאחר שתיה ודאי מעלי לה. וכתב המהרי"י קורקוס (שם), שרש"י סובר שאין הברל בין

אף כלי חרס, והא דממעטינן כלי חרס ומרבינן כופת שאור, היינו משום הסברא דכלי חרס אינם ראויים לשיבה.

י) מתני', הריס של עין שנקב שנפגם שנסדק. כתב רש"י בחולין (יז:) בד"ה פגימת אוזן, דכל מומין של פגימה שיעורם בחגירת הצפורן. וכתב הרש"ש (שם), דהכי משמע בברייתא לעיל (לז:), דקתני "כמה שיעור פגימה כדי שתחגור בה צפורן", ומשמע דמיירי בכל הפגימות. והקשה על הרמב"ם (פ"ז מביאת המקדש ה"ד) דכתב, דמי שנפגם ריס מריסי עיניו שיעורו בכל שהוא. ולכאורה יש ליישב על פי מה שמבואר באות הבאה, שפסולי עין ילפינן מ"חרוץ", ושם לא נאמרו חילוקים בשיעור המום, ודוקא גבי אוזן דילפינן לה מ"כל מום רע", מסור הדבר לחכמים להכריע מה נחשב מום רע, והם הכריעו שדוקא חגירת צפורן חשיב מום. (י.א.).

יא) מתני', שם. כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ד). דשלושת מומים הללו נכללים במום הנקרא "חרוץ" (ויקרא פכ"ג פכ"ב). וכתב החזון איש (סימן כה אות ה'), דאף דלקמן (מא.) מבואר, דאין פוסל "חרוץ" אלא בעצמות ולא בבשר, צריך לומר שריס של עין כיון שהוא חשוב לשימוש, חשיב כאבר בפני עצמו, ואיכא בו פסול. אמנם הקשה, אמאי פסולים אלו לענין אוזן ילפינן לעיל (לז). ילפינן מ"כל מום רע" ולא מ"חרוץ".

דף לח ע"ב

יב) רש"י ד"ה דק משוקע, דק המשקע את העין הרי זה מום. הקשה השיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות, כיון דעין הוא לשון נקבה, הוי לן למימר דק "משוקעת" ולא "משוקע". ולכך פירש, דהדק עצמו משוקע, וחשיב מום כיון שהוא סותם את העין ואינו יכול לראות, אבל כשהוא צף אינו סותם את העין הלכך לא הוי מום. וכן כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ה).

יג) גמ', דאמר רבה וכו' דק שחור משוקע אינו מום צף הרי זה מום. כתב החזון איש (סימן כה אות יב), דהא דדק שחור אינו פוסל בצף ודק לבן אינו פוסל בשקוע, אינו משום שיש לו רפואה, אלא משום דדק מצד הסברא אינו בכלל "מום רע", כמבואר ברש"י לקמן (מג). ד"ה ותו, והתורה חדשה דהוי מום, ולכך כל שלא חשיב דק אין לו פסול מום.

יד) תוס' ד"ה וסימנך ברקא, בתוה"ד, ועוד יש לתרץ דהיכא דאין מתרפא מאליו חשיב מום. וכן כתב הפסקי התוס' (אות פו) להלכה. אבל המהרי"ט אלגאזי (גב [ב]), כתב, דמדברי תוס' לעיל (לד.) ד"ה אילימא, שכתבו, דבכור שאחזו דם ויכול לרפאותו בהקזה חשיב מום עובר, מוכח דסברי כשינויא קמא, דהכא דהמום עובר על ידי רפואה חשיב מום עובר. ואף דתוס' התם כתבו ליישב באופן נוסף, ולהאי תירוצא אפשר לומר דסברו דהוי מום קבוע, אין הדבר מוכרח, כיון דהתם מיירי שאינו יכול להתרפאות אלא על ידי מום קבוע, אבל בסתם רפואה, כולי עלמא מודו דלא חשיב מום קבוע. וכן הוכיח לקמן (בסימן נג) מדברי הספרי (דברים פ"ב פט"ו).

טו) בא"ד, כתב בשו"ת אבני נזר (יורה דעה סימן מה), דדברי תוס' אינם אמורים אלא בדבר שהוא מום מחמת עצמו, אבל בדבר שהוא מום מחמת סופו, אם יכול לרפאותו לא חשיב מום קבוע. ולפי זה אודאראיית המהרי"ט אלגאזי [הובא באות הקודמת] מתוס' לעיל, כיון דהתם אינו מום



נקבו מבחוץ. **ובחזון איש** (סימן כה סקי"ג) כתב, דרש"י לא גרס "זה לתוך זה" אלא "ניקבו חוטמין" גרידא. אמנם רבינו גרשום כתב, דמבחוץ היינו שניקב הדופן הפנימית במקום שנראה לחוץ ומבפנים היינו בעומק החוטם. וכן ביאר הרמב"ם בפירוש המשניות.

ח) **מתני'**, חוטין החיצוניות וכו'. פירש רש"י לעיל (לה). בר"ה חוטין, דהיינו החניכיים החיצוניות שכנגד חוטמו. וכן כתבו התוס' לעיל (לו). בר"ה מה הפרט. אבל הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"ו מ"ד) כתב, שהם השיניים עצמם.

ט) **גמ'**, רבי יהושע בן קפוצאי אומר אין שוחטין וכו' אבל אפסולי מיפסל. כתב בחידושי הגרי"ז, דהכא פסול משום שנאמר (בדברים פ"ב פ"א) "מבחר נדריכם" ובהמה בעלת מום כזה, אינה מן המובחר, ולפי זה הפסול הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד הוא קרבן. **ובחזון איש** (סימן כה אות יז) נקט, דהוי גזירה מדרבנן, שמא יבואו להתיר להקריב גם בהמה שיש בה מומים בחניכיים החיצוניות.

י) **גמ'**, רבי חנינא בן אנטיגונוס וכו' ואפילו איפסולי לא איפסיל. הקשה **חזון איש** (סימן כה אות יד), דמסקינן לקמן דחסרון אבר מבפנים פסיל, ואם כן היאך סבר רבי חנינא בן אנטיגונוס דלא מיפסל. ותירץ, דחסרון מבפנים פוסל דוקא באבר חשוב, וחסרון בחניכים לא חשיב חסרון דאבר חשוב.

יא) **גמ'**, תמים אין חסרון לא. הקשה השפת אמת, אי חסרון אבר פוסל להקרבה, אמאי פשיטא לגמ' דלא ניתן לפדות בהמה קדשים מחמתו, הא גבי ההיתר לפדות קדשים לא נאמר "מום", אלא (בויקרא פכ"ז פ"א-יב) "בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה", וכיון דאי אפשר להקריב בהמה כזאת יהיה שייך בה פדיה.

יב) **גמ'**, תא שמע ואת שתי הכליות וכו' דמר סבר חסרון מבפנים שמייה חסרון וכו'. הקשה השפת אמת, אמאי בעינן למילף חסרון מבפנים מקרא ד"שתי הכליות", הא ספק הגמ' היה לענין קרא ד"תמים תהיה". ועיין בחזון איש (סימן כה אות יד).

דף לט ע"ב

יג) **גמ'**, הצורם אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו פסול. כתב בחידושי הגרי"ז, דמבואר ברש"י בזבחים (כה): ד"ה הצורם, דגדר פסול צורם אוזן הוא משום פסול בעל מום, דנתחדש, דאף לאחר שחיטה איכא פסול מום בקרבן, אבל בדברי הרמב"ם (פ"א מפסולי המוקדשין הכ"ט) מבואר, דהוי פסול חדש דבעינן שיהיה לאחר השחיטה אותו פר שהיה מקודם, וכשנחסר ממנו אפילו משהו אין הוא הפר שהיה מקודם, ולכך פסול. ובמנחת חינוך (מצוה רפז אות ח') כתב, דהדבר פשוט דהמטיל מום לאחר שחיטה חייב משום מטיל מום בקדשים, והיינו משום דקודם קבלה הוי כקודם שחיטה לכל הענינים. אמנם (במצוה רפח אות ב') כתב, שהזורק דם של בהמה שנעשתה בעלת מום לאחר השחיטה, אינו עובר משום זריקת דם בעל מום, כיון דלאחר השחיטה לא שייך בעל מום. [ולכאורה סתר דבריו. ואולי כונתו לפי שיטת הרמב"ם דלעיל שהביא דבריו, אבל לשונו עדיין צריך עיון]

יד) **גמ'**, תרגמה אבן שנה. והיינו דבעינן דיהיה תם דוקא בזמן השחיטה והקבלה ולא בשעת הזריקה. וכתב השיטה מקובצת בזבחים (כה: אות כו), דאף בהולכה בעינן תמות כיון דקבלה בכלל הולכה כמבואר בזבחים (ד).

אכילה לשתייה, וכמו שקודם אכילה מעלו כך גם בשתייה, אבל הרמב"ם פליג וסובר שיש לחלק בין שתייה לאכילה.

ב) **תוס' ד"ה שיהיו משולשין**, בתחלת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים וכו'. אבל רש"י בד"ה שיהיו וכן הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח הי"ב) פליגי, וסברי דצריך לבדוק ג' פעמים חוץ מיום הראיה, וביאר המהר"י קורקוס (שם), דהיינו משום דפשיטא שהוא רואה את המום בראיה הראשונה ואין צורך להזכיר בדיקה זו, אלא משמע בדקיקן ג' פעמים מלבד ראיה ראשונה.

ג) **גמ'**, למימעט בפדיונו. הקשה הראשית ביכורים, אמאי לא אמרינן נפקא מינה לענין מעילה בגוף הקדשים בקדשי קדשים, דאי למפרע הוי מומא ליכא מעילה, ואי מכאן ולהבא יתחייב במעילה. ותירץ, דיש לפרש דאיבעית הגמ', האם איגלאי מילתא למפרע דהוי מום קבוע, ואם כן ודאי מעל בפדיון, או דלמא מכאן ולהבא הוי מומא אבל בתחילה חשיב מום עובר אלא שנשתנה לריעותא והוי קבוע, ואי נימא דמכאן ולהבא הוי ספק, כיון דאין הכרח שהמום השתנה לקבוע אלא אפשר לומר דכבר מתחלה היה קבוע, ומספק אינו חייב באשם מעילות. ולפי זה מיושב שפיר, כיון דלענין מעילה בבהמת קדשים ליכא נפקא מינה, דאי למפרע הוי מום ליכא מעילה, ואי מכאן ולהבא מספק לא מעל. אמנם הזכר יצחק (סימן נא אות ב') כתב, דלהצד דמכאן ולהבא ליכא ספק, וודאי הוי מום עובר.

ד) **גמ'**, שם. הקשה בתוס' הגרע"א על המשניות (אות כג), אמאי לא נקטה הגמ' נפקא מינה פשוטה יותר, האם חל הפדיון, או דצריך לפדותו מחדש. ועיין ברבינו גרשום דכתב, דמספקינן בתרתי האם חל הפדיון ולא מעל או דלמא לא חל ומעל. אבל הרש"ש דקדק מרש"י ד"ה למימעל, דאף דפדה בתוך פ' יחול לאחר פ', וכדכתב המהרש"ל (הובא בשולחן ערוך יורה דעה סימן שה) לענין פדיון הבן, דאם פדה האב את בנו בתוך ל' יום כונתו שיחול הפדיון לאחר ל', כיון שנתכוין שיחול הפדיון בזמן שראוי לכך. אמנם הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח הט"ז) כתב איפכא, דהספק כשנהנה מהמעוה לאחר שנתברר שיש בבהמה מום קבוע, ומשמע שאם נהנה לפני סיום הבדיקה ודאי לא חשיב מועל בהקדש, וכתב המהר"י קורקוס (שם), דהיינו משום שבשעת המעילה לא היה ידוע אם חל הפדיון, וחשיב כעין אנוס בדבר.

ה) **רש"י ד"ה למימעל פדיונו**, לאו מבכור בעי דלא שייכא ביה פדיון אלא בשאר מוקדשין וכו'. הקשה השי למורא, דהכא איירינן בבכור, ואיכא לספוקי בגונא דגזוז צמר בתוך פ' יום, דאי הוי למפרע בעל מום, גיתו מותרת, ואי מכאן ולהבא, אסורה. ובשמון רוקח הקשה, דאיכא נפקא מינה בבכור, לענין המרביע שור פסולי המוקדשין, דמבואר במכות (כב). דלוקה שנים, דאי הוי למפרע מום לוקה שנים, אבל להצד דהוי מכאן ולהבא ילקה אחת.

ו) **רש"י ד"ה קרי שמואל עליה**, האי קרא פסחים בזו וכו' כלומר אתה אינך מיוחד ושאלת שאלה כזו שאיני יודע תשובה. הקשה בהגהות רא"מ הורוויץ, אמאי ביזוהו, ועוד מה החידוש הגדול שראה בשאלתו.

ז) **רש"י בר"ה מבחוץ**, שהנקב נראה שנקבו מחיצות החיצוניות של חוטם. הקשה החק נתן, אמאי אמרה הברייתא "נקבו חוטמין זה לתוך זה", הרי הם



א) רש"י ד"ה שושן הבירה, יציע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה. ובמנחות (צח.) בד"ה בשושן, הוסיף, דהיה שער המזרחי של העזרה. אבל המיארי בסוכה (ה:), כתב, דהיה על שערו המזרחי של הר הבית. ובערוך לנר בסוכה (שם) הקשה, דבמתניתין דמדות (פ"א מ"ג) מבואר להדיא דהאי שער המזרח, שער הר הבית היה. וכן הקשה הרש"ש (פסחים פו.), אמנם עיין בפירוש הר"ש למדות (לד.), דהיינו שערי חומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפניו מן החיל.

ב) גמ', כשהיו אומנין נוטלין בקטנה וכו' כדי שלא יבואו לידי מעילה. כתבו התוס' במנחות (צח.). ד"ה שלא, דאין הכונה למעילה ממש, כיון דניתן לחלל הקדש אף בפחות משוויו, אלא כונת הגמ' שלא רצו ליהנות משל הקדש. ובתוס' יו"ט בכלים (פ"ז מ"ט) כתב ליישב, דאף דניתן לחלל בפחות משוויו, אכתי חייבים להשלים להקדש את ההפרש בין שווי הדבר לדמים שחילל בהם. ובקרני ראם במנחות (צח.). כתב, דלפי מה שכתבו תוס' (שם עא:) ד"ה ומתירן, דדוקא הבעלים יכולים לפדות שלא בשוויו אתי שפיר, כיון דהכא לא מיירי הווי בעלים.

ג) גמ', שם. כתב התפארת ישראל בכלים (פ"ז מ"ט), דאין הכונה שהוסיפו על מדת הכלים והבנין, כיון שהם היו מדויקים כהמדה שכתבה התורה, אלא חישוב שכרם לא היה לפי מה שעשו אלא לפי האמות הגדולות.

ד) מתני', אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת וכו'. כתב הרא"ש (סימן ב), דהלכתא כתנא קמא דשרי לשחוט את הבכור אף בלא בדיקה, ואף אם לאחר השחיטה נמצאה ביצה דבוקה בכסלים אין הבשר נאסר. אבל הרמב"ם (פ"ה מבכורות ה"ג) פסק, כדעת רבי עקיבא דאם נמצאה ביצה דבוקה בכסלים, הבשר שרי באכילה אם נבדק לפני השחיטה, אבל אם לא נבדק, אף שנשחט על ידי מומחה הבשר אסור. וכתב התוס' יו"ט (פ"ו מ"ו), דהרמב"ם סבר כן, משום דרבי עקיבא ורבי ישמעאל פליגי בביאור דעת תנא קמא, אבל ליכא פלוגתא בין תנא קמא לרבי עקיבא, וקיימא לן דהלכה כרבי עקיבא מחבירו. אבל הרא"ש סבר, דפליגי בבהמה שיש לה ב' כסיין אם צריכה בדיקה, דלדעת תנא קמא אין צריכה, ורבי עקיבא סובר דצריכה, ונמצא שיש ב' מחלוקות בדבר ולכך פסק כתנא קמא. ועיין ברש"ש.

ה) גמ', אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ. הקשה השי למורא, הא שחיטה קודמת לאכילה, ואם כן אמאי לא אמר רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא, עד מתי אתה שוחט קדשים בחוץ. ותירץ, דמיירי בבכור חוצה לארץ, ומבואר בתמורה (כא.) דאינו קרב, ואינו ראוי לפתח אוהל מועד, הלכך אין לחייבו משום שחוטי חוץ. ובמנחת ברוך (חלק ב' סימן ב') הקשה, דאף איסור אכילה ליכא בבכור חוץ לארץ, כיון דהוי כקדשים שמתו דמותרים בהנאה, כמבואר במעילה (ב:).

ו) תוס' ד"ה שנשמטה יריבו, בתוה"ד, וקשיא לפירושו דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסוק. ותירץ הצאן קדשים, דרש"י ביאר כמסקנת הסוגיא בחולין (נד:) דהבהמה אינה טריפה אף כשנחתכו הגידים, אלא אם נרקבו, ושיטת רב מתנא התם דבכל גווני הוי טרפה אינה להלכה.

ז) גמ', ושניטל רוב המדבר בלשונו. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ז). והקשה הלחם משנה (פ"ה מעבדים ה"ד), אמאי לענין עבדים פסק הרמב"ם (שם) דאם נחתך לשון עבדו אינו יוצא לחירות, מאי שנא מבהמה.

אבל המשך חכמה (ויקרא פ"ד פ"ה) כתב, דדין זה הוא דוקא בקבלה ולא בהולכה. וכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"א מפסולי המוקדשין הכ"ט) דכתב, "בהמה שחסר מאבריה כל שהוא אחר שחיטה קודם קבלת הדם נפסלה", ולא כתב לענין הולכה. ובזבח תודה בזבחים (שם) כתב, דדוקא בקבלה דהקפידה תורה שתהא מהפר בעינן שיהיה תמים, אבל הולכה שאינה בהכרח מהפר כיון דאפילו אם נשפך דם הפר ואספו בכלי כשר להולכה, יש לומר דאין קפידא שיהיה מהפר שהיה בשעת השחיטה.

טו) גמ', ומי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים. הקשה המקדש דוד (קדשים סימן טז אות ב'), דאיכא נפקותא בגוונא דהעלה הדם לראש המזבח, שיכול לוורקו למחר כשיהא בן שתיים למאן דאמר בזבחים (פו.) דאין לינה בראשו של מזבח. ותירץ, דרבא סובר התם דלינה מועלת בראשו של מזבח.

טז) רש"י ד"ה שעות פוסלות, וקאתי לאשמועינן דאם נולד טלה זה אשתקד וכו'. הקשה בחידושי הגרי"ז, דלכאורה הוי קולא, כיון דלולי הדין דשעות פוסלות, הוי אמרינן דהקרנן נעשה בן שתיים בליל י"ד בניסן, ועתה דאיכא דין דשעות פוסלות הוא כשר עד השעה התשיעית, והוי לן למימר שעות "מכשירות" ולא שעות "פוסלות".

יז) גמ', ומעוך וכתות ונתוק וכרות כולן בביצים דברי רבי יהודה וכו'. כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ח), דהלכתא כרבי יהודה. וכתב הכסף משנה (שם) דאף דקיימא לן דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. הכא דפליגי עליה רבי יוסי ורבי יהודה פסקינן כרבי יהודה, ואף דקיימא לן דבפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי פסקינן כרבי יוסי, הכא מסתבר טעמא דרבי יהודה כיון דמעוך וכתות ונתוק וכרות נאמר בחדא מילתא. ועיין בחזון איש (סימן כה אות יד).

יח) גמ', מאי לאו בהא קמיפלגי וכו'. הקשה בשו"ת אחיעזר (חלק ב' סימן לד אות ב'), הא מבואר בריש סוגיין (בעמוד א'), דכל הנידון דחסרון בפנים הוא לענין פסול הקרבה על גבי המזבח, אבל לא הוי מום לענין לשחוט עליו בכור או לפדות קדשים. ואם כן אמאי בעינן השתא לאוקמי לקרא ד"מעוך וכתות" משום דין חסרון בפנים, הא מומים אלו הם מומין גמורים שפודים מחמתם ושוחטין עליהם.

יט) גמ', אמר רבי אלעזר נפגם ולא ניטל. כתב התוס' יו"ט (פ"ה מ"ו), דאין לתמוה היאך יתכן דאם נפגם אין יכול להירפא, ואילו כשניטל כולו יכול להירפא. כיון דהכי מצינו בחולין (נד:) דבהמה שניטל הטחול שלה כשרה ואילו בניקב פסולה.

כ) רש"י ד"ה אלא הכא וכו', דכולי עלמא חסרון מבפנים שמייה חסרון וכו'. ובצאן קדשים הגיה, חסרון מבפנים לא שמייה חסרון. והקשה הרש"ש, דאם כן אמאי פירש רש"י לקמיה בד"ה דהא, דטעמא דרבי יוסי דסבר דמעוך וכתות הוי מום משום דהוי חסרון, הא חסרון מבפנים לאו שמייה חסרון. והביא דרש"י בקידושין (כה:), ד"ה מעוך, פירש משום דמינכר טפי.

כא) גמ', תנא אצבע שאמרו וכו'. הקשה בחידושי הגרי"ז, דאיכא נפקא מינה טובא לענין קבלת טומאה בבגד ג' על ג', דמשערינן לה באצבע.



הדרך היומיומית

מסכת בכורות דף מ – דף מא

כה כסלו – כט כסלו התשע"ב

גרס "לא תימא דקטינא לחוד אלא דרכיכא וקטינא".

(ג) **מתני'**, עינו אחת גדולה ואחת קטנה. כתב בתוס' הגרע"א על המשניות (פ"ו מ"י אות כ"ו), דמבואר ברש"י לעיל (ג): ד"ה או אחת, דאף אם עינו אחת גדולה והשניה כדרכה, או עינו אחת קטנה והשניה כדרכה הוי מום, אבל ברמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ב) משמע, דדוקא באחת גדולה ואחת קטנה הוי מום.

(יד) **תוס'** ד"ה אלא אידי ואידי בשחור גרסינן, ולא גרסינן בלבן. כתב הבית יוסף (יורה דעה סימן שט סק"א), דתוס' סברי דהגמ' מתרצת, דכולי עלמא מייירי בשחור, אלא שאם יש שיער ביבלת הוי מום גמור ושחטין עליו במדינה, ואם אין שיער לא הוי מום גמור ואין שחטין לא במקדש ולא במדינה. והביא, שברמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ב) כתב, דאם יש בלובן יבלת שיש בה שיער הוי מום, משמע שבשחור בכל גוונא לא הוי מום. והיינו משום שהרמב"ם גורס ברש"י ד"ה אידי דמיירי בלבן, אך מפרש דמתניתין דהכא איירי כשיש שיער ביבלת ובכהאי גוונא הוי מום, ומתניתין דאמרי דלא הוי מום ואין שחטין עליו לא במקדש ולא במדינה, איירא כשאין שיער ביבלת. ועיין בחזון איש (סימן כה אות יז).

(טו) **גמ'**, תנא גדולה כשל עגל קטנה כשל אווז. כתב הלקוטי הלכות, דהיינו אפילו כשהגדולה אינה גדולה יותר משל עגל והקטנה אינה קטנה יותר משל אווז, אבל אם היא יותר גדולה או קטנה כל שכן דהוי מום, ומביא שכן מבואר להדיא בירושלמי. אבל החזון איש (סימן כה אות יא) כתב, שכבר נתברר שהירושלמי על סדר קדשים מזויף. וכתב, שיש להסתפק בגדולה או קטנה יותר, כיון שבכהאי גוונא אינו דומה למין אחר ולא יחשב מום.

(טז) **רש"י ד"ה כל וכו'**, כל תרבות מנהג של עגלים כך הוא שיש זנבן מגיעות לערקוב הילכך בציר מהני הוי מומא. וכן פסק הטור (יורה דעה סימן שט סק"א) אבל הרמב"ם בפירוש המשניות (פ"ו מ"א) כתב, דכיון שהזנבות ממשיכין לגדול ולהתארך, אף אם עתה אינו מגיע לערקוב אינו מום, כי עדיין עתיד להתארך. וכתב הליקוטי הלכות, דלדברי הרמב"ם תנא קמא קאמר דזנב העגל שאינו מגיע לערקוב הוי מום, ורבנן פליגי וסברי שכך היא תרבות עגלים ולכך לא הוי מום. ובחק נתן כתב, דפשטות מתניתין כהרמב"ם, ומה שרש"י פירש דהוי מום, היינו משום דכל משניות דפירקין אתו להשמיע מומין. ובצאן קדשים כתב, להגיה ברש"י כהרמב"ם.

דף מא ע"א

(א) **מתני'**, זקן. כתב המשנה למלך (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו), דבדיעבד אם עבר והקריב זקן פסול, משום שלזקן יש דין מום שאינו קבוע, ולא מצינו במום עובר שאם הקריבו כשר. וכן מצינו לענין כהן שיש לו מום עובר, שהרמב"ם פסק (פ"ב מביאת מקדש ה"ו) שאם עבד עבודתו פסולה. וכתב האבן האזל (פ"א מאיסורי מזבח ה"ה), דהא דחשיב המשנה למלך זקן למום עובר, היינו משום דיכול להחלים מתשישותו. ועיין בשער המלך (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו).

(ב) **מתני'**, שם. כתב המשנה למלך (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו), דשיעור זקנה הוא כשהגיעה הבהמה להיות רותנת, וכמבואר ברמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ב) (עי' לענין פסולי כהונה. ומה שלענין בהמה לא פירש הרמב"ם כן, היינו

ותירץ האור שמח (שם), דבעבדים בעינן מום באבר שבגלוי, והלשון אינו אבר גלוי, אבל בבהמה בעינן "מום רע" שיהיה חסרון הניכר. ועיין באבן האזל (שם).

(ח) **רש"י ד"ה מחמת עצמו**, שאין השבר נראה אבל ניכר הוא מחמת שצולע והילוך הרגל זו היא מלאכתו. כתב הכסף משנה (פ"ז מביאת מקדש ה"ט), דאף ביד הדין כן, דהוי מום כשניכר במלאכתו אף שאין השבר ניכר, והא דנקט רש"י רגל, משום דאין עושיין ברגל מלאכות, והוצרך לפרש דהילוכו היא מלאכתו.

דף מ ע"ב

(ט) **רש"י ד"ה הא דאית בה עצם**, אם עצם הלחי התחתון עודף על העליון הוי מום אפילו בבהמה אבל אין בה עצם אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה באדם הוי מום ולא בבהמה. כתב הליקוטי הלכות, דמדברי הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ז) דנקט במומי אדם ובהמה את מי שעצם לחיו התחתון עודף על העליון משמע, דבלחי העליון ששפתו עודפת על התחתון אף בלא העצם הוי מום אליבא דאילא. והקשה החזון איש (סימן כה אות טו), הא בשפתו עליונה עודפת על התחתונה, הוי מום באדם משום דאינו שוה בורעו של אהרן, אבל לא חשיב מום דמחלל עליו עבודה.

(י) **רש"י ד"ה בזמן שהוא עצם אחד**, שאין להם אלא תנוך אחד שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הרי זה מום ואם אינה עצם אחד שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום. אבל הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ג) כתב, דאם יש סחוס אחד הוי כגוף אחד שנכפל וכשר, ודוקא בב' סחוסין הוי מום. והקשה הבית יוסף (יורה דעה סימן שט אות ב'), דמלישנא דמתניתין "בזמן שהוא עצם אחד הוי מום", משמע דלא כהרמב"ם. וכתב, דהרמב"ם הופך את הגירסא בברייתא המובאת בגמ', וגורס, "אזניו כפולות בחסחסות אחד אינו מום, בשתי חסחסיות הרי זה מום", ולכך פירש במתניתין דבזמן שהוא עצם אחד היינו, שהאוזן הנוספת היא עצם אחד בפני עצמו, ואילו בזמן שאינו עצם אחד היינו שהאוזן הנוספת אינה עצם בפני עצמו, ולכך כשרה. והוסיף, דהרמב"ם דחק לפרש כן משום דקשיא ליה מה שהקשה רש"י על פירושו, אמאי לא דמי לבעלת ה' רגלים. וברש"י כתב, דהרמב"ם גרס "אחב" במקום "אחד", וכונת המשנה דהוי מום בזמן שהוא עצם אחר, היינו דבדאיכא ב' סחוסים הוי מום.

(יא) **רש"י ד"ה ואם וכו'**, בסוה"ד, ולא דמי לבעלת ה' רגלים דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כל כך. הקשה תוס' הגרע"א על המשניות (פ"ז מ"ט אות כה), דלעיל (לט). אמרינן דביש לה ג' כליות לכולי עלמא הוי מום משום דיתר כחסר דמי אף שאינו נראה. וכתב, דאפשר דאף הכא פסול להקריבה, ולא הוי מום דוקא לענין לשחוט עליו את הבכור.

(יב) **רש"י ד"ה קטינא**, דקה מאד. וברש"י ד"ה כריכא פירש, עגולה שזנב הטלה רחבה יתר על עוביה. אבל הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ד) כתב, "זנב הגדי שהיה רך ומדולדל דומה לשל חזיר". וכתב הראב"ד (שם), דהרמב"ם לא גרס בגמ' כריכא אלא רכיכא. ובלחם משנה (שם) כתב, דמשמעות דברי הרמב"ם דבעינן תרווייהו גם רכיכא וגם קטינא, והרמב"ם



(חלק ב' סימן לה אות ד'), דהא דאיתא בחולין (ל) דנקובת הושט הוי מום, היינו דלא כמבואר בסוגיין דאין חריץ אלא במקום עצם, כיון דנקובת הושט אינו במקום עצם.

ט גמ', כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש ה"ד), דחרוץ היינו ריס של עין שניקב ונסדק ונפגם. וכן כתב רש"י בפירושו התורה (ויקרא פכ"ב פכ"ב). והקשה החזון איש (סימן כה אות ה'), דהכא מבואר דחרוץ היינו מום הדומה לשבור והיינו במקום עצם, וריס העין אינו במקום עצם.

י גמ', כיון דאמר גרב זהו חרס מיחרץ חריץ דכתיב ומראהו עמוק מן העור כמראה חמה העמוקה מן הצל. הקשה העמק שאלה (מצורע פח אות ד') על שיטת השאלות (שם), דנגע דשאת הוא גבוה מן הבשר, ורק בהרת עמוקה מן הבשר, דאם כן אמאי כל חרס הוא חריץ, הא איכא למימר דחרס הוי נגע שאת ולא בהרת, ולכך הוא גבוה מן הבשר וממילא לא הוי חרוץ. ותירץ, דאף אם הוא גבוה מן הבשר הוי חרוץ, משום שהבשר נמוך ממנו.

דף מא ע"ב

יא גמ', זכר שאין תלמוד לומר וכו'. כתב המהרי"ט אלגאזי (נח) [ג], דאף דהמיעוט הראשון נאמר לענין עולה הבאה מן הבקר והכא מיירי בעולה הבאה מן הצאן, כיון דבתחילת הפרשה (ויקרא פ"א פ"י) נאמר "ואם מן הצאן וכו'", ילפינן לעולת צאן מעולת בקר משום וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וכדאמרין בזבחים (מח.). וכן משמע בדברי רבינו גרשום.

יב גמ', אילימא תנא קמא ספיקא הוא ואתי קרא למעט ספיקא. הקשה הערוך לנר בנדה (כח.), דאיכא למימר דהמיעוט נצרך משום טומטום דלכולי עלמא הוי ספק זכר ספק נקבה כדאמר רב חסדא, ובאמת אנדרוגינוס הוי בהמה בפני עצמה ולא בעי קרא למעוטי. ותירץ, דלפי מה שפירש רש"י בחולין (כה:): ד"ה איצטריך, דכל היכא דאיכא ספק דאורייתא יש להחמיר מדאורייתא, אתי שפיר קושיית הגמ' אמאי בעינן קרא להחמיר במקום ספק, ואף על טומטום קשיא דאין צורך למעט ספק זכר ספק נקבה. ואף לדעת תוס' (שם) ד"ה איצטריך דסברי דספק דאורייתא מדאורייתא לקולא, יש לבאר דמקשינן מלשון הברייתא "הזכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס" דמשמע דדרשינן "הזכר" למעט בין טומטום בין אנדרוגינוס. ועיין באתוון דאורייתא (כלל ה').

יג תוס' ד"ה אילימא תנא קמא וכו', ואם תאמר מנא ליה דטעמא דתנא קמא משום ספיקא דילמא הוי בחוטים הפנימיות שנפגמו ושנגממו דהוי מום לענין דאין שוחטין במקדש ולא הוי מום לישחט במדינה ולעולם בכור ודאי. תירץ המצפה איתן, על פי מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ח), דחוטין הפנימיות שנפגמו ושנגממו חשיבי כמום לענין שאינה קרבן מובהק, אך בדיעבד אם הקריבה מרצה. ואם כן אין לומר דקרא ד"הזכר" אתי למעט אנדרוגינוס, דאי מיעטיה לא היה מרצה כמבואר בחולין (פ).

יד בסוה"ד, ויש לומר דמדקאמר רבי ישמעאל בברייתא בכור הוא ומומו עמו מכלל דלתנא קמא לא הוי ודאי בכור. הקשה החק נתן, דלמסקנת הגמ' אין להוכיח מהברייתא דרבי ישמעאל סבר דאנדרוגינוס בכור זכר הוא אלא שיש בו מום, אלא אף רבי ישמעאל סבר דאיכא ספיקא אם הוא זכר או נקבה, ומאי דאמר ריש בו מום, היינו על הצד דהוי זכר. ואם כן אכתי קשיא,

משום שסמך על מה שפירש באדם. והקשה, מהא דכתב הרמב"ם (פ"א ממעשה הקרבנות הי"א) דקרבנות שעבר זמנם חשיבי זקנים, דמשמע דהזקנה תלויה בשנים. ותירץ, דאיתא בפרה (פ"א מ"ב), דפסול זקנה הוא מדרבנן, וצריך לומר ריש ב' פסולי זקן, אחד כשהוא מגיע לזקנתו והוא רותת דפסולו מדאורייתא משום מום, ואם יקריבו פסול, ויש פסול של שנים שפסולו מדרבנן ואם יקריבו אינו נפסל. אמנם תוס' ביומא (סה:): כתבו, דהפסול הוא משום שנים.

ג מתני', וחולה. כתב הרמב"ם (פ"ז מביאת מקדש הי"ב), לענין פסולי כהנים דשיעור חולה הוא כשהוא רועד מפני חליו וכשלוך כוחו. וכתב האור שמח (שם), דמקורו מהא דאמרין ביומא (לא:): דכהן גדול זקן או איסטניס מלבן עשישיות של ברזל, וברמב"ם (פ"ב מעבודת יום הכיפורים ה"ד) כתב האי דינא אף לענין חולה. והשתא אי אמרינן דחולה הוי מום היאך הותר לו לעבוד, אלא מוכח, דדוקא חולה שרותת מחמת חליו פסול אבל חולה שאינו רותת כשר. ובאבן האזל (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ח) כתב, דהרמב"ם למד להאי דינא, מהא דהכא עבדינן צריכותא לזקן וחולה, ומשמע דדינם ושיעורם שוה.

ד מתני', ושנעבדה בו עבירה. הקשה המהרי"ט אלגאזי (נח) [א], אמאי לא חשיב במתניתין פסול מוקצה ונעבד, כדשינן להלן בברייתא בגמ'. וליכא למימר דהוא כלול בלישנא דמתניתין "ושנעבדה בו עבירה" כמו שכלול רובע ונרבע, דאם כן, אמאי "והמית את האדם" אינו כלול ב"שנעבדה בו עבירה". ותירץ, דליכא פסול מוקצה ונעבד בבכור כיון דקדושתם מרחם, ולאחר שנתקדשו אי אפשר שיאסרו, כיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואף לרבי יוסי הגלילי בזבחים (קיד). דסבר, דקדשים קלים ממון בעלים, בכור הוי מתנות כהונה ומשלחן גבוה קזכו ליה. אמנם כתב, שהרמב"ם (פ"ב מבכורות ה"ג) נקט שאף בבכור איכא פסול נעבד ומוקצה.

ה מתני', לא במקדש ולא במדינה. כתב התפארת ישראל (פ"ו מ"ב) יכין אות קא), דאף דתנינן לה כבר ברישא דמתניתין, כפל התנא להאי דינא כדי שלא נטעה שטומטום ואנדרוגינוס הם בכלל דברי רבי ישמעאל שאין לך מום גדול מזה, ולא פליג תנא קמא, אלא אשמועינן דלתנא קמא לא חשיב מום גמור ואין שוחטין עליו במדינה.

ו תוס' ד"ה אלא תלתא הוו וכו', בסוה"ד, ויש לתמוה הא שחין מצרים דנכתב ברישיה דקרא דקללות מאן ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בההוא קרא כתיבי. ותירץ המהרש"א, דגרב וחרס האמורים בסיפא דקרא, הם פירושו של שחין מצרים האמור בתחילת הקרא.

ז רש"י ד"ה והני בני וכו', בסוה"ד, או הבעלים עצמן הודו מעצמן דשוב אין נסקלין הבהמות דמודה בקנס פטור. הקשו התוס' בזבחים (עא.). ד"ה על, דאין נראה שמיתת השור תיחשב קנס, דהא אפילו אם אמר שכבר התחייב השור מיתה בבית דין פלוני פטור, ואם היה קנס היה חייב. ועוד, דמצינו בסנהדרין (י.), דהאומר פלוני רבע שורי הרובע והשור נהרגין ולא פליגין דיבוריה, ואי הוי מיתת השור קנס אמאי ממיתים את השור הא מודה בקנס פטור. ובתוס' בבבא קמא (מא:): ד"ה על כתבו, דהשור אין חייב מיתה על פי הבעלים משום שאדם קרוב אצל ממונו.

ח גמ', מה שבור במקום עצם אף חרוץ במקום עצם. כתב בשו"ת אחיעזר



הדרגת היוזמי

מסכת בכורות דף מא - דף מב

כט כסלו - ל כסלו התשע"ב

והקשה **הלחם משנה** (שם), דלענין ערכין כתב הרמב"ם (פ"א מערכין ה"ה), דטומטום שאמר ערכי עלי או שהעריכו אחר שאינו חייב כלום. ולענין הקרבה כתב (בפ"ג מאיסורי מזבח ה"ג), שהמקדיש טומטום הרי זה כמקדיש עצים ואבנים. ולגבי תמורה כתב (פ"א מתמורה ה"ז) דהממיר בטומטום אין הקדשו חלה עליו והוי כמי שהמיר בגמל או בחמור. ולכאורה בסוגיין מבואר דאי טומטום הוי ספק דינו שנערך, וכן קדוש בתמורה כיון דכלפי שמיא ליכא ספיקא. ותירץ, דהרמב"ם מפרש קושיית רבא דלא **כרשיי ד"ה אם**, אלא דאף שטומטום חשיב ספק אין קדוש מספק, כיון ד"זכר" משמעותו **זכר ודאי** ולא טומטום וקשיא לרב חסדא, ומתריצין דסמי טומטום. והרמב"ם נראה לו דוחק למחוק מכל הברייתות טומטום, לכך פסק כרבא דאף שטומטום הוי ספק אינו נערך. ועיין באות הבאה.

ד גמ', שם. כתב הרמב"ם (פ"ב מבכורות ה"ה), דבכור אנדרוגיניוס אין בו קדושה כלל והרי הוא כנקבה שאין בו לכהן כלום, ועובדין בו וגוזזין אותו כשאר חולין. והקשה **הלחם משנה** (פ"ד מאישות ה"א), דמשמע דסובר כסוגין דאנדרוגיניוס אינו ספק אלא הוי בריה בפני עצמה, ומאיך גיסא מצינו דלענין קידושין כתב (בפ"ד מאישות ה"א), דקידושי אנדרוגיניוס הוו קידושי ספק ובעינן גט מספק. וכן לענין ראית זב וזבה פסק הרמב"ם (פ"א ממשכב ומושב ה"ז), דמספק נותנין עליו חומרי האיש וחומרי האשה, ומטמאים בראיית מראה לכן כאיש ומראה אדום כאשה. ותירץ **בחיודושי רבי מאיר שמחה ביבמות** (פ"א), על פי דברי **המהר"י קורקוס** (פ"ז מתרומות ה"ז), דשיטת הרמב"ם שאנדרוגיניוס מצד נקבותו הוי ודאי נקבה, ומצד זכרותו הוי ספק זכר ספק נקבה, ועל כן לענין קידושין איכא ספק שמא מחמת זכרותו חלו הקידושין ובעינן גט, והוי כחצי עבד חצי בן חורין שקידש, דפסק **הרמב"ם** (פ"ד מאישות ה"ז) דקידושי ספק קידושין. אבל לענין בכורה אנדרוגיניוס אינו קדוש כיון דקרא ממעט "הזכרים" דבעינן זכר שלם, והכא מצד נקבותו הוי ודאי נקבה. ועיין **במרכבת המשנה** (פ"ד מאישות ה"א).

ובאסופות רבנו חיים הלוי (ביכורים סימן ד').

ה גמ', כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה. הקשה **בהערות הגרי"ש אלישיב**, דהעורה רשות הרבים היא והטומטום הוי ספק, וקיימא לן **בנדה** (ב.), דספק טומאה ברשות הרבים טהור. ותירץ, דמבואר **בתוס'** (שם) **ד"ה מעת**, דאם מקור הספק הוי ברשות היחיד אזלינן בספק לחומרא, וכיון דהכא מקור הספק בבית הבליעה הוי ספק טומאה ברשות היחיד.

ו גמ', ועוף הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגיניוס מביניהם. הקשה **הרדב"ז** (פ"ז מפסולי המוקדשין ה"ד), היאך שייך להבחין בעופות מי הוי טומטום או אנדרוגיניוס, הא אין זכרות ונקבות בעופות. ותירץ, דעוף שאין מזווג עם עופות אחרים הוי טומטום, ועוף שבא על אחרים ואחרים באים עליו, הוי אנדרוגיניוס.

ז רש"י ד"ה יתום, דמי להנך פסולין משגולדו. הקשה **הראשית ביכורים**, דאכתי כיון שיש במינו קדוש אין דומה לשאר הפסולים, כיון דמבואר **בתוס' בתמורה** (יז). **ד"ה אי הכי טרפה נמי**, דיוצא דופן כיון דהאנשים תמהים עליו הוי משונה, ולכאורה ביתום דאין אנשים תמהים עליו לא חשיב בריה משונה, וחשיב יש במינו קדוש. ותירץ, על פי המבואר **בתוס' בחולין** (לח:). **ד"ה אלא**, דמיעוט דיתום הוי באופן שיבוא אליהו ויגלה שהיתום יצא בדיוק

מנא לן דסבר תנא קמא דאנדרוגיניוס ספק הוי, דלמא הוי זכר ודאי, וחשיב כמי שנפגמו ונגממו חוטין הפנימיים שלו דהוי מום דוקא לענין שחיטה במקדש.

טו תוס' ד"ה ואתי קרא למעוטי ספיקא, כי האי גונא פריך וכו' ובכריתות בפרק דם השחיטה (כא.). הקשה **הרש"ש**, דלא דמי להכא, כיון דהתם מיירי לענין איסור אכילת דם, ופירש **רש"י** (שם) **ד"ה איצטריך**, דקושיית הגמ' דאף אי כוי הוי ספק חיה ספק בהמה דמו אסור באכילה, דהא בין דם חיה בין דם בהמה אסור. והכא מקשינן דאין צורך במיעוט ספיקא כיון דכלפי שמיא ליכא ספק.

טז תוס' ד"ה אי אמרת בשלמא מיפשט פשיטא ליה, בתוה"ד, ואם תאמר אם כן מאי קפריך אילימא לתנא קמא ספיקא ואתי קרא למעוטי ספיקא שפיר איצטריך למעוטי דאין נתפס בתמורה, דסלקא דעתך דנתפס אפילו הוי נקבה וכו'. ותירץ **המרכבת המשנה** (פ"ד מאישות ה"א), דליכא למילף הכי ממה שמיעטו הכתוב לענין עולה, כיון דאיכא למימר דאין כוונת התורה להחשיב את הטומטום בריה בפני עצמה אלא הוי זכר גמור, רק דחשיב בעל מום, ואכתי יחול עליו תמורה.

יז בא"ד, ויש לומר דהתם צריכי תרווייהו לאנדרוגיניוס דאי כתיב הזכר למעוטי הוה אמינא לא גרע מנקבה ויהיה בערך נקבה. הקשה **החך נתן**, דלכאורה בכרייתא גופה מבואר כהאי תירוצך, ומחמת כן מייתי הברייתא למעט מבי קראי. ותירץ, דאיכא למימר דהברייתא אמרה כן דוקא לענין טומטום שלא ידוע לנו אם הוי זכר או נקבה, אך אינו יכול להיות בריה, ולכך היה אפשר להבין שנתמעט דוקא מסכום ערכו של זכר מפני שיתכן ונקבה הוי, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואי אפשר לתובעו יותר מערך נקבה, אבל למעט אנדרוגיניוס סגי במיעוט אחד, משום דהכא קיימינן אליבא דרבנן בתראי דהוי בריה, וכיון שנתמעט שאינו זכר שוב נתמעט אף מערך אשה.

דף מב ע"א

א רש"י ד"ה אם, מריבוייא דאם נפקא לן ולא טומטום ומשום ספיקא לא ממעיט ליה קרא דספיקא קמי שמיא ליכא אלא ודאי משום בריה ממעיט ליה. הקשה **הראשית ביכורים**, דדוקא לענין אנדרוגיניוס שייכא האי סברא כיון דלעולם הוי ספק, אבל בטומטום שהוא פעמים זכר ופעמים נקבה, כמבואר **בתוס' לעיל** (מא:). **ד"ה ואתי**, איכא למימר דהקרא ימעטו. ותירץ, דהגמ' מקשה רב חסדא, דבשלמא אם טומטום הוי בריה בפני עצמו, איכא למימר דמקרא אחד ממעיטין אנדרוגיניוס וטומטום, אבל לרב חסדא הסובר דטומטום הוי ספק, מסתברא למעוטי אנדרוגיניוס דהוי בריה בפני עצמה ולא טומטום, וליכא למימר דאף אנדרוגיניוס הוי ספק ולכך יש למעט אף טומטום, כיון שאין הפסוק צריך למעט ספק.

ב גמ', סמי מיכן טומטום. כתב **המלא הרועים**, דכיון דטומטום הוי ספק, אם הקריב טומטום צריך להביא קרבן נוסף ולהתנות, דאם הראשון היה זכר השני יהיה נדבה, ואם הראשון היה נקבה השני יהיה חובה.

ג גמ', שם. כתב **הרמב"ם** (פ"ד מאישות ה"א), דטומטום ואנדרוגיניוס שקידשו אשה או שקדשו איש הרי אלו קידושי ספק וצריכין גט מספק.



הדרגת היוזמי

מסכת בכורות דף מב – דף מג

ל כסלו – א טבת התשע"ב

ברש"י לעיל ד"ה חולין דרבי אלעאי היה אמורא. ותירץ, דרבי אלעאי סבר דטומטום הוי חולין אף במטיל מים במקום זכרות, אלא שהיה מעשה ששאלוהו על מי שהטיל מים במקום נקבות והורה דהוא חולין, ואם כן ליכא למימר דרבי אלעאי סובר כרבי שמעון בן יהודה, דהא סבירא ליה דמטיל מים במקום זכרות הוי זכר, אלא עדיף לן למימר דרבי שמעון בן יהודה סובר כרבי אלעאי לענין מטיל מים במקום נקבות.

יב גמ', וליחוש שמא נהפכה זכרותו וכו' כמאן כרבי מאיר דחייש למיעוטא. הקשה בשו"ת חמודת שלמה (יורה דעה סימן ג אות ב'), לפי מה שכתבו התוס' לעיל (כ:): ד"ה חלב, דיש לולד חזקת חולין, כמו שהיה במעי אמו, אמאי לרבי מאיר חיישינן למיעוטא, הא איכא מיעוט טומטום שנהפך זכרותם לנקבותם, וחזקה דבהמה אינה קדושה בבכורה, והוי מיעוטא דמיעוטא, ובהאי גוונא אף רבי מאיר מודה דלא חיישינן למיעוטא.

יג רש"י ד"ה סריס חמה לא חולץ ולא מייבם, ואשתו לא חולצת ולא מתייבמת שלא היתה לו שעת הכושר. הקשה בשו"ת משיב דוד (חלק ד' סימן עו), הא אף אם היתה לו שעת הכושר, בשעת היבום אינו ראוי להקים שם. ותירץ, על פי מה שכתבו התוס' ביבמות (כ:): ד"ה יבא, דביבום לא בעינן ביאה של הקמת שם, אלא סגי אף בהעראה שאינה ראויה להוליד, אלא שהיבם והיבמה צרכים להיות ראויים להקמת שם. ומיעוטא דסריס היינו שיהיה ראוי להקמת שם, והוא דוקא אם מתחילת ברייתו אינו ראוי להקמת שם, אבל אם בתחילה היה ראוי ונתקלקל אכתי חשיב מייבם.

יד גמ', תנא אליבא דרבי עקיבא וכו'. כתב רבינו גרשום, דקושיית הגמ', דליכא לאוקמא כרבי עקיבא, כיון דסבירא ליה דסריס חמה אין חולץ ואין חולצין לאשתו, ואף כרבי יהודה תלמידו ליכא לאוקמא כיון דסבר דטומטום הוי ודאי סריס חמה, ואם כן אמאי אשת טומטום חולצת. והקשה בהערות הגרי"ש אלישיב, הא אתי כרבי עקיבא כיון דהוא מייירי דוקא בסריס ולא בטומטום, והכא הנדון לענין טומטום אי הוי סריס חמה. ותירץ, דכיון דרבי עקיבא לא מייירי בטומטום דנה הגמ' מה סובר רבי עקיבא בנידון על פי תלמידיו.

טו גמ', שמא ימצא סריס חמה. הקשה המרדכי ביבמות (פרק ד' רמז כא), היאך סבר רבי יוסי בר יהודה דאשת טומטום חולצת ולא מתייבמת, הא הוי ספק ספיקא ותהא מותרת להתייבם, דאם הוא נקבה היא אינה אשת אח, ואף אי הוי זכר שמא לא הוי סריס והיא חייבת ביבום, והוכיח מכאן, דאף בספק ספיקא אין להתיר בכל גוונא אלא יש אופנים שאוסרים. ובחידושי רבי מאיר שמחה ביבמות (פא:). תירץ, דכיון דבזמן שהאשה נשאת לטומטום היא נאסרה לכולי עלמא כיון דחיישינן שמא הטומטום הוא זכר, אף דלאחר מיתת הטומטום איכא ספק שמא הוא סריס חמה והאשה אינה חייבת ביבום, הוי כספק ספיקא שהספק הראשון בעצם הדבר, והספק השני חל משום שהתערב בהיתר, ואין עליו דין ספק ספיקא לקולא.

דף מג ע"א

א רש"י ד"ה לפסול במקום אחין, אם יש עמו אחים הגונים והלך הוא וחלץ לה וכו' ולרבי יוסי דמחזיק ליה בספק פסלה מן האחין וכו'. אבל רבינו גרשום לעיל (מב:): פירש, דהטומטום עשה בה מאמר. והקשה הראשית

בעת מיתת אמו, ואם כן הוי שינוי שאנשים תמהים עליו וחשיב בריה משונה שאין במינו קדוש.

ח תוס' ד"ה ואתא וכו', משמע הכא דקסבר אנדרוגינוס בריה הוא כמו טעמא דטומטום וכו' ותימה דבפרק הערל משמע דרבי שמעון חשיב ליה ודאי זכר לרבי יוחנן וכו'. תירץ השמן רוקח על פי דברי המהרי"ט אלגזי (נח [ב]), דהתנא ששנה את הברייתות דמייתי בגמ' לאקשווי אדרב חסדא, סובר, דאנדרוגינוס הוי בריה בפני עצמה, ואף לפי רב חסדא ודאי שיש מיעוט דהווי מין בפני עצמו, והביא, מחכמי המחקר שהיה מעשה באנדרוגינוס שהיו נישאות לאנשים והולידו בנים ובנות, ואחר כך נשאו נשים וילדו להם בנים ובנות, ובודאי שאנדרוגינוס כזה שיש לו כוחות דאיש ואישה, אינו בספק זכר ונקיבה אלא הוי מין בפני עצמו, וכן כתב בספר מעשה טוביה (חלק עולם קטן פ"ה). ואם כן אף דרבי שמעון סובר ביבמות (פא:). דאנדרוגינוס הוי ודאי זכר לענין להאכיל את אשתו בחזה ושוק, וכן הוי ודאי בכור, מכל מקום נתמעט מהקרבה באופן שידוע שיש בו גם כח זכר וגם כח נקבה, כיון דהוי בריה בפני עצמו.

דף מב ע"ב

ט גמ', מטיל מים במקום זכרות דכולי עלמא לא פליגי דזכר הוא. כתב הרמב"ם (פ"ב מבכורות ה"ה), דבכור טומטום הוי ספק בכור, ויאכל במומו לבעליו בין שהטיל מים ממקום זכרות בין שהטיל ממקום נקבות. והקשה הכסף משנה (שם), דבסוגיין מבואר דפליגי דוקא במטיל מים במקום נקבות, אי חיישינן שנהפכה זכרותו לנקבותו, אבל במטיל מים במקום זכרות לכולי עלמא הוי בכור ודאי. ותירץ, דהרמב"ם סבר דכיון דרב חסדא סתם דבריו ולא חילק אם מטיל מים ממקום זכרות או נקבות, משמע דבכל גוונא הוי ספק, ואין לחוש להא דאמרה הגמ' דלכולי עלמא מטיל מים במקום זכרות הוי זכר, דהוי דיחויא בעלמא כי היכי דלא לאוקמא לברייתא בפלוגתא דתנאי. ובראשית ביכורים תירץ, דהרמב"ם (פ"ד מבכורות ה"ד) פסק, דאחר שיצא רוב הבכור הוא מתקדש למפרע, והספק לענין טומטום הוא, האם כשנקרע והתברר שהוא זכר חלה קדושה אף עתה. ולכך אף דאמרינן בסוגיין דמטיל מים במקום זכרות הוי זכר ודאי, היינו לענין שאר דינים אבל לגבי בכורה דבעינן שיתברר בשעת לידתו לא מהני.

י תוס' ד"ה כי פליגי במטיל מים וכו', והשתא הא דאמר רב חסדא לעיל וכו' ואליבא דתנא קמא אבל רבי שמעון לית ליה שום ספיקא בטומטום דאי הוה מטיל מים במקום נקבות הוי נקבה ודאי. הקשה הלחם משנה (פ"ב מבכורות ה"ה), אם כן אכתי קשיא קושיית הגמ' דדברי רב חסדא תלויים בפלוגתא דתנאי. ותירץ, דלכך הקשו תוס' מנא ליה לרב חסדא לכולי עלמא טומטום אינו בריה בפני עצמה, דלמא רבנן בתראי סברו כרבי שמעון, דטומטום המטיל מים במקום נקבות הוי נקבה. ותירצו, דבתחילה סברין דלרבי שמעון טומטום הוי בריה בפני עצמה, ולכך מקשינן דלמא רבנן בתראי סברי דהוי בריה. אך למסקנא, דרב חסדא סבר דלכולי עלמא טומטום אינו בריה, מסתבר דאף רבנן מודו לתנא קמא דהוי ספק.

יא גמ', כי הא דהורה רבי אלעזר וכו'. הקשה החק נתן, היאך ניתן לתלות את דברי רבי שמעון בן יהודה שהיה תנא בדברי רבי אלעאי, הא מבואר



ו) גמ', בהמה מאדם לא ילפא שכן נתרבה במצות. הקשה הראשית ביכורים, מה בכך שנתרבה במצות, וכי משום כך יש יותר סברא שיפסלו בו מומין. ותירץ, דמצינו ביומא (לב): דבגדי זהב שהכהן לובשם כל השנה יש להם מעלה על בגדי לבן שלובשם ביום הכיפורים, משום שכפרתן מרובה, שמתכפר בהם כל השנה כולה. והכא נמי "מצות" היינו "מצות קרבנות" דלאדם יש מעלה שהוא מקריב כל הקרבנות, ולכך החמירה בו התורה לענין מומים. מה שאין כן בהמה אף שהיא קריבה בעצמה, ולכמה סוגי קרבנות, כל קרבן אין לו שייכות עם שאר הקרבנות.

ז) רש"י ד"ה גרב דמאיס, מילפת דקשה הוא כחרס ומשקע בבשר ועושה חריצין. וברבינו גרשום כתב, דילפת יבשה ולכך אינה מאוסה, וגרב מאיס משום שהוא לח. ובראב"ד (בתורת כהנים אמור ח' פרשתא ז' אות יג) פירש, שהגרב הוא שחין גדול ורחב כדינרי זהב ולכך מאוס יותר מילפת.

ח) רש"י ד"ה קלוט וחוטין וכו', בתוה"ד, ואין נוהגין בו מומי חוטין דאדם יש לו שיניים ואין נראין החוטין. אבל רבינו גרשום לעיל (לה). כתב, דחוטין הם השיניים החיצוניות שבולטות לפני הפה. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (פ"ו מ"ד). והקשה עליהם הראב"ד (בתורת כהנים אמור פרשתא ז' או תיב), מה הבדל בין אדם לבהמה הא אף לאדם יש שיניים. ועיין שם מה שפירש באופן אחר.

ט) גמ', בכור מקדשים לא אתי שכן קדושתו מרובה. הקשה בחידושי הגרי"ז, היאך עבדינן צריכותא מקדשים לבכור, הא בכור הוא בכלל קדשים, וככל הקדשים שלא פירט הכתוב בכל קרבן שמום פוסל, אלא שנכללו כולם בפרשת מומי בהמה.

דף מג ע"ב

ו) גמ', מומא מחיל עבודה וכו' שאינו שוה בזרעו של אהרן לא מחיל עבודה וכו' איכא בינייהו עשה. ופירש רש"י ד"ה עשה, מי שאינו שוה בזרעו של אהרן עובר בעשה אם עבד וכו' ולא הבא מכלל עשה עשה. ולעיל בעמוד א' ד"ה איש השווה, כתב, הוא דבעי מומא הא אין שוה בזרעו של אהרן בלא מומא נמי מיפסיל. [דהיינו דאף דמפסיל מכל מקום אינו לוקה] אבל הרמב"ם (פ"ו מביאת מקדש ה"ו) כתב, דמי שיש בו אחד המומים המיוחדים לאדם ועובד עבודה לוקה, אף שאינו מחלל עבודה. וכבר תמה המשנה למלך דדבריו אינם כסוגיין ודלא כפירוש רש"י. וכתב החזון איש (סימן כו אות ג'), דמקור דברי הרמב"ם הם מהתורת כהנים (אמור פרשתא ב' אות א').

יא) גמ' שם. כתב החזון איש (סימן כו סק"ג), דאיתא בשבת (קלב): דעשה דעבודה אין דוחה לאו דקציצת בהרת אף שהיא נגע טהור, כיון דעשה דוחה לא תעשה דוקא בגונא דבעידנא שעובר על הלאו מקיים העשה, ובעת קציצת הבהרת אינו מקיים לעשה דעבודה, דהרי אינו יכול לעבוד. והקשה מהא דלקמן (מה:): חישבה המשנה נגעים טהורים בכלל יתר עליהן באדם, דהיינו שפוסלים מדין "אינו שוה בזרעו של אהרן". ואם כן אמאי אין הכהן יכול לעבוד בעת קציצת הבהרת, יבא עשה דעבודה וידחה לאיסור "אינו שוה בזרעו של אהרן", וממילא ידחה נמי ללאו דקציצת הבהרת, וכיון שנאסרה קציצת הבהרת היינו משום שהיא חמורה וליתא לקל וחומר דשבת

ביכורים לעיל (מב:), אמאי פירש שעשה בה מאמר דפוסל מדרבנן, ולא פירש כרש"י שעשה חליצה דמועילה לפסול אף מדאורייתא. ועוד הקשה, היאך הועיל המאמר לפוסלה הא מאמר הוא כייחוד לייבום, וטומטום שאינו יכול לייבם לא יועיל מאמרו. ותירץ, דרבינו גרשום סובר, דכיון דמבואר ביבמות (קו). דבעינן כוונה בחליצה, ובטומטום החולץ איכא צד שהוא נקבה, ואף להצד דהוי זכר אולי הוא סריס חמה, אף אם יכוון לחליצה חשיב כמתעסק ואינה פוסלת את היבמה. ולכך פירש, דהטומטום עשה בה מאמר וחשיב ראוי לייבם משום שאם יקרע ויתברר שהוא זכר יוכל לייבמה. ועיין במנחת אברהם (עמוד קנט).

פרק מומין אלו

ב) מתני', מומין אלו בין קבועין בין עוברים פוסלים באדם. כתב השיטה מקובצת (אות א') בשם תוס' חיצוניות, דמומין עוברים פוסלים באדם, משום דילפינן בזבחים (עז:): לענין בהמה מ"מום בם" (ויקרא פכ"ב פכ"ה). דמום בם הוא דלא ירצה, הא עבר מומן ירצה, וכיון דבאדם נמי נאמר "מום בם" (שם פכ"א פכ"ג) איכא נמי למדרש הכי. והקשה בחידושי הגרי"ז, דבשלמא בבהמה בעינן למילף דבעבר מומן ירצו, דלא נימא דחשיב דחוי ונפסל לעולם, כדאמרינן ביומא (סד:), אבל באדם ליכא למימר הכי הלכך לא בעינן קרא. ועיין במהרי"ט אלגאזי (נב) [1].

ג) מתני', שקוט. פירש רש"י לקמן (בעמוד ב') ד"ה שקוט, דראשו משופע מלפניו באלכסון. וברע"ב (פ"ז מ"א) פירש, דראשו בולט הרבה מלפניו. ועוד פירש, דראשו אינו בולט כלל מאחוריו ונראה כאילו נחתך ממנו חתיכה. וברמב"ם בפירושו המשניות (פ"ו מ"א) פירש, דראשו נראה כאילו הניח ידו עליו ונתפשט עד שבלטו צדדיו. וכן כתב בספר היד (בפ"ח מביאת מקדש ה"א).

ד) תוס' ד"ה הא איכא יבלת, ה"נ הוי מצי למיפרך מחורץ דלא כתיב באדם וכו' ואע"ג דשייך בבהמה למאן דמפרש לקמן שדררתו עקומה ולא מוקי לה בגבניו עיניו. כתב החק נתן דהרמב"ם (פ"ח מביאת מקדש ה"ז) פליג, ודייק, מהא דלא מנה מום דשררה עקומה לענין מומי בהמה אלא במומי אדם. וכן כתב הליקוטי הלכות (בעין משפט אות ה'), אך הקשה אמאי לא ילפינן מאדם לבהמה, כמו שכתבו התוס' ד"ה למה לי, דמום הפוסל בבהמה פוסל אף באדם. והחזון איש (סימן כו סק"ה) כתב, דתוס' מיירי אליבא דרבי חנינא בן אנטיגנוס (בעמוד ב'), דכיון דשררה עקומה הוי מום דגיבן האמור בתורה, פוסל עבודתו. ומה שכתב הרמב"ם דאינו מחלל עבודה, היינו משום דנקט הלכתא כתנא קמא (שם) דשררה עקומה פוסלת באדם משום שאינו שוה בזרעו של אהרן.

ה) בא"ד, דאין לחלק בין אדם לבהמה משום דבהמה יש לה שני כסיין וחשיב מום טפי וכו'. ביאר הרש"ש, דבהמה שיש לה ב' כסיים וביצה אחת, נשאר כיס אחד ריקן, והוי מום טפי מאדם דאית ליה כיס אחד וביצה אחת. ודחו התוס', דאף באופן שאין לו ביצים ממעטינן ליה מ"מרור אשך". אמנם הרמב"ם (פ"ו מביאת מקדש ה"ח) כתב, דאין לו ביצים באדם היינו שאין לו ב' ביצים בב' כסיים אלא בכיס אחד.



הקשה הרש"ש, אמאי נקטה מתניתין מי שאין לו גבינין, הא בסיפא מבואר דאף בדאיכא גבין אחד הוי מום, וכל שכן כשאין לו גבינין כלל. ותירץ, דאיכא למימר דכשיש גבין אחד יותר מאוס מכשאין גבינין כלל, דהא דמי לשרוע. אמנם הרמב"ם (פ"ח מביאת מקדש ה"ד) כתב, דגיבן האמור בתורה היינו שאין לו שיער בגביניו, ואילו מי שאין לו אלא גבין אחד פסול. והקשה החזון איש (סימן כו סק"ה), דבמתניתין משמע דאף מי שאין לו אלא גבין אחד קרוי גיבן.

טז) רש"י ד"ה זה ומדרש וכו', והכי קאמר זהו גבן האמור בתורה ורבי דוסא פליג עליה ולא דריש או. הקשה השורש ישי, מה הכריח לרש"י לפרש כן, הא יתכן דרבי דוסא לא דריש מ"א גבין גביניו שוכבים. וכתב, דאולי צריך לגרוס ברש"י "ורבי חנינא פליג ולא דריש או", דהיינו דרבי חנינא בן אנטיגנוס למד דמשמעות לשון "גיבן" היינו גב, ולכך ביאר דמייירי במום של ב' גבין ולא גבינין.

יז) רש"י ד"ה אסור באכילה, כנבילה דנפל הוא וכמת דמי ולא מהניא ליה שחיטה. הקשה האבי עזרי (פ"א ממאכלות אסורות ה"ו) בסו"ד, הא סבירא ליה לרב דאשה שילדה ולד כזה אינה טמאה לידה, כיון דאין נחשב ולד אלא חתיכת בשר בעלמא, ואם כן אף לא תחשב נבילה, דהא דוקא בשר שהיה שייך לבהמה שלמה הוי נבילה, אבל הכא אינה חלק מגוף האם ומתחילתה הויא חתיכת כפרש בעלמא.

יח) גמ', ר' יוסי אומר אין חרום אלא הכוחל שתי עיניו כאחת אמרו לו הפלגת אע"פ שאינו וכו'. הרמב"ם (פ"ח מביאת מקדש ה"ז) פסק כרבנן, דחרום הוי אף היכא שאינו כוחל שתי עיניו כאחת. והקשה הכסף משנה, אמאי לא פסק כסתם משנה ורבי יוסי. וכתב, דאפשר משום דקתני בברייתא הכא, דאמרו לו חכמים "הפלגת", ומשמע דאין דלא מסתבר כלל כדבריו, ומהאי טעמא נמי הביאה הגמ' להאי ברייתא להודיענו דלא קיימא לן כסתמא דמתניתין. והחזון איש (בכורות כו, ח) כתב, דאין המשנה באה לסתום כרבי יוסי, אלא כוונת המשנה לפרש ענינו של חרום שהוא חוטמו שקוע, ונקט קצה המום דהיינו כוחל שתי עיניו כאחת, ואחר שלא בא התנא להורות פרטי הלכות חרום, אלא לתרגם חרום שבתורה נקט באופן היותר ניכר.

חמירה. ותירץ, דפסול "אינו שוה בזרעו של אהרן" הוקש ל"בעל מום", וכל עבודה הפסולה ב"בעל מום" פסולה נמי במי "שאינו שוה בזרעו של אהרן", ועל כן אינו יכול לעבוד, ואינו משום שהנגע חמור, אלא משום מניעת היתרו כבעל מום. ועיין במנחת אברהם (עמוד קס).

יב) גמ', שם. כתב רבינו גרשום דהפסולים דאינם שוין בזרעו של אהרן אינם פסולים מדאורייתא. והקשה הראשית ביכורים, אמאי הוצרך לכתוב כן. ועוד דקדק, מאי בעי בגמ' מאי נפקא מינה בין מומין ד"מראית העין" ל"אינו שוה בזרעו של אהרן", הא איכא נפקותא טובא ד"מראית העין" נאטר מדרבנן, ו"אינו שוה בזרעו של אהרן" מדאורייתא. וכתב דיש להסתפק בכך שיש לו מום ד"אינו שוה בזרעו של אהרן", שעבר ועבר, האם יש פגם בעבודתו אף שאינה מחוללת, או דלמא אין פגם אלא עובר בעשה. ונפקא מינה לענין השובר עצם בפסח פסול דאינו לוקה, כדאיתא בפסחים (פד): דהיינו אף בפסח הבא בטומאה, דאף שעלה לחובה, מכל מקום פסח פסול מקרי, והכי נמי הכא, דאי אמרינן דהווי פסול בקרבן, בשובר בו עצם פטור, מה שאין כן אי הווי רק איסור אנברא. ולכך כוונה הגמ' לומר, דהכא ליכא נפקא מינה אלא עשה, דהיינו שהכהן עובר בעשה, אבל הקרבן כשר לגמרי. ולכך כיוון רבינו גרשון, דאין פסול מדאורייתא בעבודה, אבל בוודאי שנאסר מדאורייתא.

יג) רש"י ד"ה לגדגלידא דליפתא, לראש הלפת שראשה רחב והולכת וכלה למטה. ולפי זה המשך דברי הגמ', צוארו עומד באמצע ראשו הוא מום נוסף. וכן כתב השיטה מקובצת (אות ג') בשם הגליון. אבל רבינו גרשום כתב, שהוא המום של ליפתא, דהיינו שראשו רחב למעלה והולך וכלה למטה וגם ראשו בולט לאחוריו כלפניו.

יד) גמ', מאן האי תנא רבי יהודה היא דתניא רבי יהודה אומר הכהנים לרבות הקרחנין. הקשה השי למורא, לפי מה שמבואר בט"ז (יורה דעה סימן קיז סק"א), דרבנן לא גזרו לאיסור בדבר המפורש בתורה להיתר. היאך גזר רבי יהודה לאסור קרחנין משום מראית העין, הא בתורה מפורש להיתר. ותירץ, דכיון דאין מפורש בתורה להדיא דקרחנין מותרים, ואפשר למידרש מ"הכהנים" דרשא אחריתי, לא חשיב גזירה נגד דבר המפורש בתורה. טו) מתני', אין לו גבינין או אין לו אלא גבין אחד זהו גבן האמור בתורה.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרק היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:30 - 10:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (ה"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124